

SKÄRGÅRDEN – EN PRESENTATION.

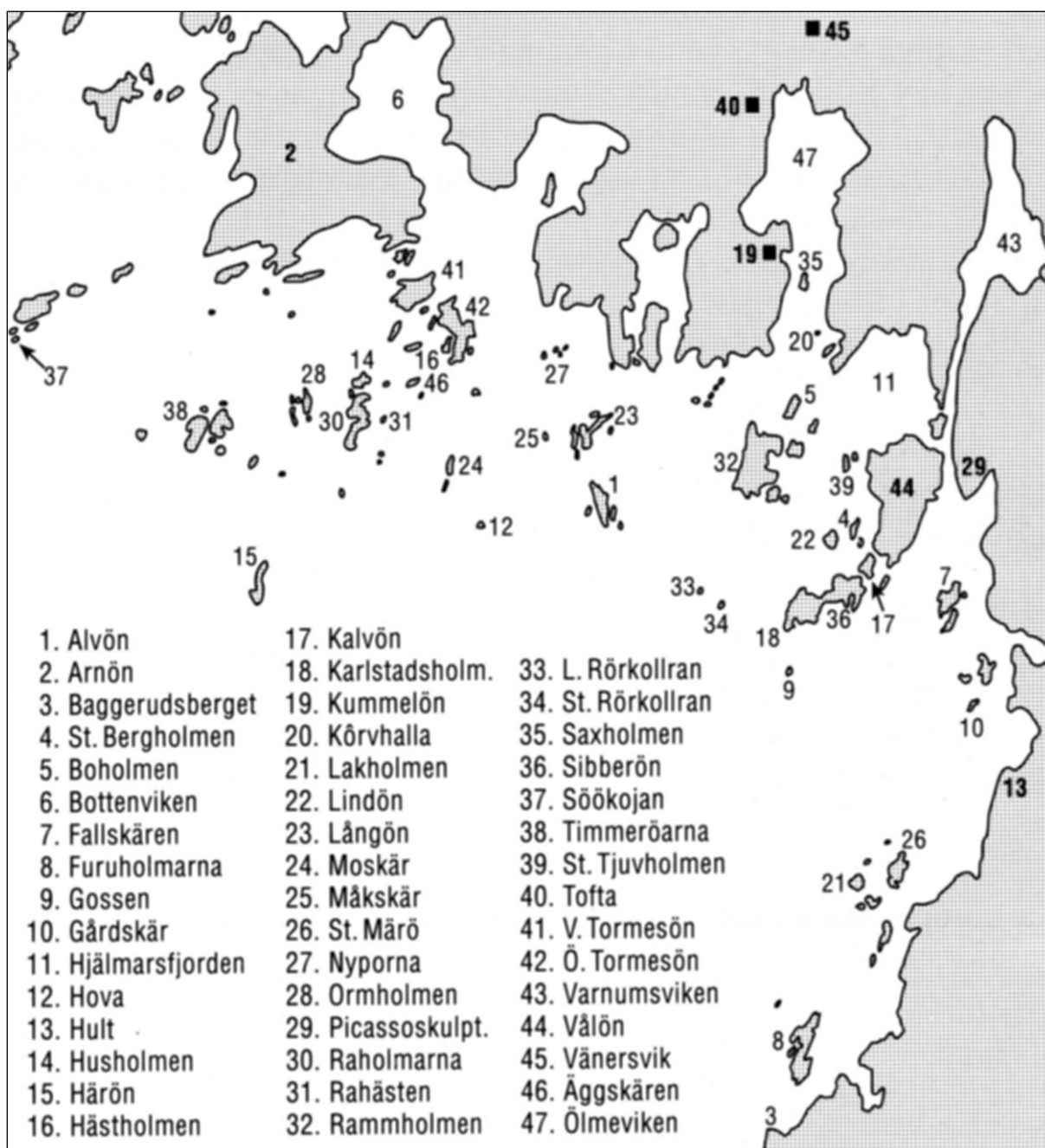
Av MATS JOHANSSON.

Få områden i kommunen har sådan dragningskraft på kommuninnevanorna som skärgården. En cykeltur till Picassoskulpturen längs Vålösundet kan för en del vara lika lockande som en båttur till någon ö för den som äger en båt. Vare sig man står vid Picassoskulpturen eller på Kalvön och blickar mot sydväst får man bevis för att man befinner sig vid ett innanhav. Det kan vara horisontlinjen som inte bryts av bakomliggande land, ett handelsfartyg som stävar mot fjärran eller kanske är det en flock storskarvar som står och torkar sina vingar på något skär.

Vänern, detta innanhav som bildades för cirka 8 500 år sedan, är en naturresurs. Vänerns yta är 5 500 km² och innehåller 153 km³ vatten. Antalet skärgårdar brukar anges till strax under 20. Detta är de geografiska förutsättningarna för de 35 fiskarter och cirka 80 heltidsfiskare som skall samsas med utsläpp från kommuner och industrier samt det rörliga friluftslivet.

Fisket i Vänern har drabbats hårt av utsläpp och vattenkraftsutbyggnader. Gösfisket som under många år varit viktigt för fiskarna i Kristinehamnsområdet är idag en spillra av vad det varit. Under 1940-talet fångades i Varnumssundet och Varnumsviken 20 ton gös per år. Idag är årsfångsten cirka två ton. En av orsakerna till nedgången är de muddringsarbeten som gjorts. Laxfisket i Kristinehamnsområdet spelade förr ingen avgörande roll i fisket. I takt med den ökande utplanteringen av lax och öring (cirka 400 000 smolt per år) har fångsterna ökat betydligt. Fångststatistiken visar att i hela Vänern fångades år 1881 135 ton lax, 1971 0,5 ton och 1994 52 ton. Fritidsfisket (trolling) efter lax och öring har nu blivit så populärt att en fångstbegränsning till tre fiskar per person och dag har införts. Ålen är också en fiskart som har ökat genom utplantering.

Att Europas största sötvattensskärgård med 22 000 öar och skär ligger framför oss kanske man inte tänker på när man står vid Picassoskulpturen. Inom kommunens gränser kan man räkna till cirka 250 öar och skär. Den fysiska riksplaneringen och den stora ökningen av antalet fritidsbåtar bidrog säkert till att naturreservatet Värmlandsskärgården bildades 1980. Kristinehamnsdelen av reservatet omfattar de flesta öar inom kommunen. Undantagna är Apelholmen, Torrholmen, Boholmen, Gårdskär samt större delen av Vålön. Reservatet är till ytan 90 km².

När man står vid Picassoskulpturen och med längtan i blicken följer fritidsbåtarna som stävar ut mot någon ö kan man trösta sig med att om man tar "Stöten" över till Vålön går det att komma fyra km "ut i skärgården". Härliga stigar, som även går att cykla på, leder över tre öar och två broar. Från broarna har man åt väster utsikt mot Alvön och i fjärran anar man den avlägsna Härön. På närmare håll i nordväst ser man Stora och Lilla Bergholmen, där lärkfalken kan ses jaga över vassarna. Här ligger också Lindön med en positivt "skräpig" skog där häger och fiskgjuse ofta ses. Ön och den lilla stugan ägs av Kristinehamns församling.

Fortsätter man över första bron kommer man till Kalvön som tillsammans med Sibberön inte bara ingår i naturreservatet utan är ett av kommunens fritidsområden med toaletter, eldstäder och vindskydd. Vid passerandet av bron över till Sibberön ser man åt öster Fallskären och i sydost Hult, platsen som en gång skulle bli storhamn. Öster om bron brukar man se storlom. Tyvärr har arten en del år både högt vattenstånd och intensiv båttrafik emot sig i vår skärgård.

På Sibberöns norra del ligger en stuga som är öppen för allmänheten. Strax nordost om stugan finns spår efter "Sibberökungens" koja från 1930-talet. Stigen delar sig här och blir inte längre cykelvänlig. Väljer man den östliga stigen kommer man till den populära Lakviken, medan den västliga leden går genom gammal "ostädad" skog genom "Passet" och ut mot Köjan. Svampförekomsten på Köjan är en av de rikaste i skärgården och detta beror delvis på den omväxlande trädfloran. Speciellt rönnarna hyser en mycket egenartad svampflora och dessutom gynnas många vedsvampar av alla de träd som ligger nedblåsta på öns mitt. Av storsvamparna finns såväl kremlor som soppar i mängder, men också den giftiga spindelskivlingen *Cortinarius speciosissimus* har hittats på ön. På Köjans östra strand fanns fram till 1905 enkla fiskestugor avsedda för stadsbors höstfiske efter sik. Vill man komma ut på Sibberöns yttersta sydspets, Karlstadholmen, håller man sig till västra stranden som är låglänt och delvis sank. Vål ute på sydspetsen, där yrkesfiskarna lägger sina vinterbåtar, kan man klättra upp i "Titte-tallen" och få en milsvid utsikt.

Rakt i söder ligger fågelskäret Gossen, ett klassiskt metarställe, som på senare år fått en allt större koloni av både fisk- och silvertärnor. Lokalen är föreslagen som fågelskyddsområde. Två fågellokaler som redan är skyddade är Stora och Lilla Rödkollran väster om Sibberön. Båda skären hyser ett rikt fågelliv med gråtrut som det dominerande inslaget.

När man står på Sibberöns sydspets en klar vårdag och låter blicken vandra från Fallskären i nordost via Gossen i söder till Rammholmen i norr är det inte omöjligt att man på samma gång som ett ejdersträck

drar förbi på nordlig kurs upptäcker en vindlande flock sjöorrar mot horisonten. Man kan höra fiskgjusens gälla vissling samtidigt som de stora glittrande ishögar ute på Gossen sakta smälter i vårsolen.

Längre än en mil söder om Gossen anar vi Medhamn och Baggerudsberget. Strax norr om Baggerudsberget ligger Furuholmarna och fågelskäret Furuholmshallen. Vattenområdet omkring Furuholmshallen är det område i Kristinehamns skärgård där laxen går till bäst under vår och höst. Under säsongen kan man finna upp till 40-50 båtar i området, vilka ägnar sig åt det nu så populära trollingfisket.

Flyttar man blicken norrut från Furuholmarna upptäcker man Lakholmens vita fyrbyggnad. Lakholmen bildar tillsammans med Stora och Lilla Märön, Bergholmen, Enträd och Trappen samt några fågelskär en liten fin ögrupp. På Lakholmen finns förutom fyrbyggnaden ett bostadshus som numera används som sommarbostad. På den södra delen av Lakholmen råder tillträdesförbud från april till och med juli. Tanken är att den delen utan alltför stor påverkan av friluftslivet skall fungera som referensområde.

Fyren på Lakholmen.

Foto: Mats Johansson.

Från Lakholmen till Fallskären är det cirka 6 km i nordlig riktning eller halvvannan kilometer från Picassoskulpturen för att använda en mera närliggande utgångspunkt. Dessa närbelägna öar som tillhör kyrkskärgården är inte så välbesökta trots närheten till fastlandet. Långgrunda och steniga stränder samt vassbälten har gjort att öarna blivit relativt förskonade från friluftslivets slitage. Naturen är omväxlande med tät lövskog och blöta mader samt en höglänt rullstensås med tallbestånd och resterna efter en bosättning på 1930-talet. Vintertid är Fallskären lätta att nå på skridskor eller skidor och har man tur kan man få se en havsörn sitta och spana ut över drivisen från någon hög sten på södra udden.

Vill man botanisera lite mer ingående i vår skärgårds mosaik av öar och skär är en båttur i den inre farleden mot Karlstad en fin naturupplevelse. Genom det smala Hjälmarsundet styr man enslinjen västerut över Hjälmarsfjorden. Söderut ser man Vålön med sitt skärgårdshemman. I Vålovassens labyrinter är det gott om både sim- och dykänder samt doppingar och sothöns. Man ser även en del år den bruna kärrhöken dra bomaterial.

Av de öar som inramar fjorden är det bara Stora Tjyven och Rammholmen som inte är bebyggda med sommarstugor; båda öarna ingår i naturreservatet. Tyvärr hann man göra en omfattande avverkning på

Rammholmen innan reservatet bildades och nu dominerar lövslyet stora partier, till fromma för öns algbestånd. En del stora tallar sparades dock.

När man lagt Hjälmarsfjorden bakom sig öppnar sig Ölmeviken, ett vattenområde med många kvalitéer. Förr var här fisket efter gös, gädda och ål av stor betydelse. Fågellivet är rikt och varierande vilket är naturligt med sådana fågellokaler som "Kôrvhalla", Kummelön, Tofta och Vänersvik. De senaste årens utgrävningar på Saxholmen har gjort att många människor besökt ön – en del för att titta på utgrävningarna och några för att se småborren, som här har sin enda växtlokal i Värmland.

Från Ölmevikens mynning ser man åter horisontens rand som i väster begränsas av Alvön. Ett strandhugg är ett måste på denna ö, där Christinehamns Motorbåtsklubb fått anlägga en brygga. En vandring på solvarma släta berghällar längs västsidan för tankarna till Västkusten och känslan av hav infinner sig. Går man upp på öns högsta punkt, 12-13 meter över vattenytan, får man en storslagen utsikt över vår skärgård. Öar och skär avlöser varandra hela vägen västerut mot Karlstad och man ser Hammarön i fjärran.

Långön är inte lika storslagen som Alvön, men lika välbesökt tack vare bra natthamnar och brygga utlagd av Christinehamns Segelsällskap. Långöns fiskgjusepar är kanske skärgårdens mest observerade fiskgjusar. Många båtägare ställer ofta frågan: "Hur går det för fiskgjusarna på Långön"?

Farleden går vidare västerut över Bottenvikens mynning och mellan Tormesöarna där också gränsen mellan Kristinehamn och Karlstad går. Östra Tormesön är en omväxlande ö med både lövskog och magra hällmarkspartier. Här finns också flera goda natthamnar. Följer man sedan kommungränsen sydväst ut ur Tormessundet breder en mosaik av små öar och skär ut sig framför betraktaren. Här ligger Hästholmen som eldhärjades under 1970-talet.

På Lomskär häckar några tärnor; dock ingen storlom. Äggskären, Rödberget, Järnberget och Rahästen är också skär som bidrar till att denna del av skärgården mittemellan Karlstad och Kristinehamn är så uppskattad.

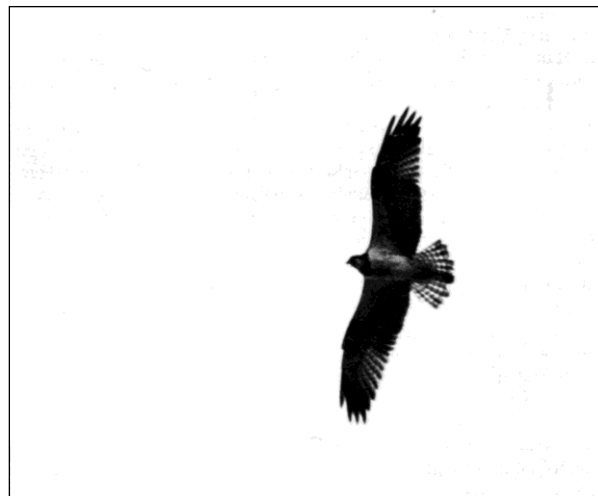
Gränsen mot Karlstad fortsätter nu sydvart mellan Raholmarna och Ormholmen. Den senare tillhör Karlstad och kan uppvisa den fina fågellokalen Ormskären, där det finns en stor gråtrutkoloni. Vissa år häckar även silvertärna här.

Halvannen kilometer söderut på de stora vattenvidderna ligger Härön som blivit Kristinehamns västligaste ö. Detta efter förhandlingar mellan Hammarös, Karlstads och Kristinehamns kommuner. Här ute på de stora vattenvidderna runt Härön bedrivs ett viktigt nätfiske. Strax öster och söder om Härön på 50-60 meters djup fiskas sik sommartid. Under den isfria delen av vintern fångas lax nära ett 90 meters djupområde. Gösfiske sker vår och höst, mestadels på ett vattendjup av omkring 25 meter. På Härön finns tre gamla fiskarstugor öppna för allmänheten. Dessa stugor byggdes av Hammaröfiskare i början av seklet och användes vid laxfiske höst och vinter. Härön, denna isolerade utpost i vår skärgård, har alltid lockat sjöfarare till ett besök. Skälen till detta kan vara flera. Ett är kanske själva "bedriften", då det krävs bra väder för att komma i

land. Andra skäl kan vara att beundra den renspolade klapperstensvallen på den norra udden eller att titta in i stugorna. Naturen ser ut som på de flesta väneröar med en blandning av hällmarkstallskog och fuktigare partier med lövskog. Från sydspetsens klippor är utsikten milsvid, i söder finns bara horisontens rand och långt i väster ser man Hammarön sänka sin sydspets i innanhavet. Längre mot norr syns Sökojans fyr och de frodiga Timmeröarna. Åt öster breder hela Kristinehamns-skärgården ut sig och i "siktigt" väder ser man Lakholmens fyr halvannen mil bort. På närmare håll åt nordost finns flera fina fågelskär: Moskär, Hova, Måkskär eller Galgen, som det också kallas, samt Nyporna.

På annan plats i denna jubileumsskrift berättar Thomas Landgren utförligt om förekomsten av måsfåglar, storskarv och roskarl i nordöstra Väneren. Det är inte bara storskarven som etablerat sig här på senare år. 1994 och 1995 konstaterades häckning av ett par vitkindade gäss i skärgården nordost om Härön. I skrivande stund är de åter tillbaka på den gamla häckningslokalen.

När man står på den yttersta utposten i vår skärgård och låter blicken svepa över öar, skär och vattenvidder då förstår man Kristinehamnsbornas kärlek till skärgården och Väneren. Man får hoppas att denna kärlek inte medför att skärgården utsätts för än hårdare tryck från båtlivet så att vår unika sötvattensskärgård förlorar sina naturvärden. Information och ökad förståelse för vår skärgårdsnatur, kan man hoppas, leder till ett sunt kärleksförhållande med vår skärgård som gynnar både besökare och ursprungliga innevånare.

Flera par fiskgjuse häckar i vår skärgård.

Foto: Lars Lönnhag.

Litteratur

Thunberg, B., Landin, B., Kongbäck, H. & Furuholm, L. 1983. Skärgårdar i Väneren. En guide till natur och landskap. Värnamo.